

18
Prezesa recepta na sukces
Bóg, honor i unijne dotacje

6 FOKUS

ECHA POLSKIE

- 18 **Murem podzieleni.** Skąd się biorą nasze kłótnie
- 24 **Unia grozi, unia radzi.** Sankcje dla Warszawy?

38
Jak ograć fiskusa?
Wielki futbol, wielkie pieniądze

O TYM MÓWI ŚWIAT

- 26 **Gniewni pominięci.** Ludzie, którzy uwierzyli w Trumpa

PROFILE

- 32 **O nich się mówi:** Ana Ivanović, Elor Azaria, Ivan Rogers

LUDZIE

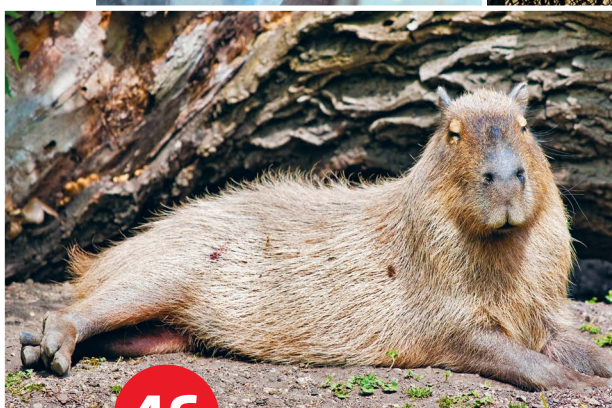
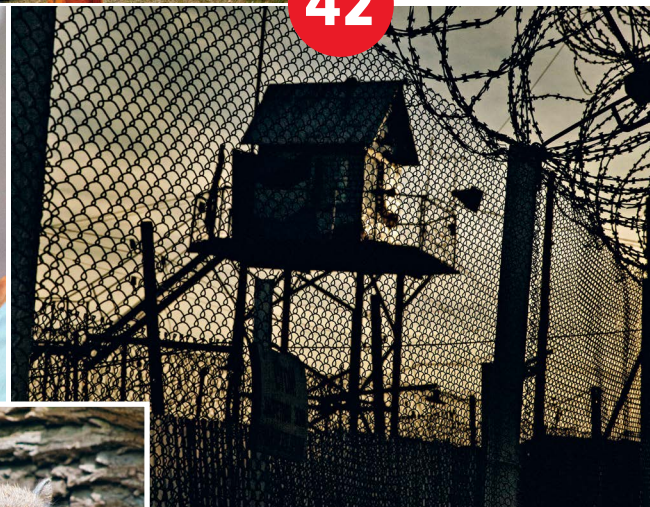
- 34 **Recep Erdoğan.** Trudny człowiek na trudne czasy
- 38 **Cristiano Ronaldo.** Chowa miliony przed fiskusem

REPORTAŻ

- 42 **Czarny Birkut.** Koszmar w rosyjskim więzieniu
- 46 **Kraina kapibary.** Gryzoń z przytupem
- 50 **Poszukiwanie imion.** Tragedie na Morzu Śródziemnym

42
Sto lat samotności
Syberyjskie więzienie dla najgorszych

46

46
Klątwa kapibary
Sympatyczne safanduty podbiły obie Ameryki

50
Rozmowa ze zmarłymi
Identyfikowanie ciał migrantów

50

O tych krajach piszemy:

POLSKA (s. 18, 24) **USA** (s. 26, 72) **TURCJA** (s. 34) **HISZPANIA** (s. 38)
ROSJA (s. 42, 76) **MEKSYK** (s. 56) **WŁOCHY** (s. 68)

Biegać każdy może! ←
Indianie, którzy nie
umieją ustać w miejscu

56

FOTOSTORY

54 Zielono mi! Hollywood
zaprzyjaźnia się z marihuaną

OBYCZAJE

56 Mistrzowie w klapkach.
Biegacze Tarahumara

CYWILIZACJA

62 Trendy, zagadki, odkrycia

Urządzenie ←
średniowiecza
Jak mieszkali
nasi przodkowie

64

→ **Serce Rzymu**
W połowie drogi
od cesarza do papieża

68

ROZMOWA

64 Prof. Eva Oledzka.
Średniowieczna IKEA

KOMPAS

68 Zimowy wypad do Rzymu.
Długie wieczory w Italii

HISTORIA

72 Wojny tytoniowe.
Ku-Klux-Klan kontra
wielka korporacja
76 Chór Aleksandrowa.
Śpiewająca broń Stalina

72

← **Nocni
jeźdźcy**
Puścili
Kentucky
z dymkiem

76

→ **Chłuba Rosji**
Rozśpiewani żołnierze Kremla

PASZPORTY POLITYKI 2016

Rozdaliśmy nagrody dla najwybitniejszych twórców polskiej kultury za 2016 rok

Poznaj laureatów na: www.polityka.pl/paszportypolityki

muzyka popularna
muzyka poważna
kultura cyfrowa
sztuki wizualne
literatura
teatr
film

#PaszportyPolityki
www.polityka.pl/paszporty

Dziękujemy Partnerom Gali Paszportów POLITYKI 2016

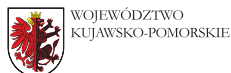
Główni Partnerzy Paszportów POLITYKI 2016

Stowarzyszenie Autorów
ZAiKS

Partner kategorii Film

Partner kategorii Literatura

Partner kategorii Sztuki Wizualne

Partner kategorii Kultura Cyfrowa

STYCZEŃ PERU

Zika znika

Epidemia wirusa Zika wybuchła na początku 2015 r. w Brazylii, rozprzestrzeniła się na większość państw obu Ameryk, a w końcu zawitała do kilku wyspiarskich krajów na Pacyfiku oraz do Azji Południowo-Wschodniej. Na początku 2016 r. wdrożono radykalne metody walki z komarami, odpowiedzialnymi za przeniesienie choroby. Na zdjęciu widać funkcjonariusza opylającego truczną peruwiański cmentarz. Epidemii udało się opanować, a organizatorzy zagrożonych igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro odetchnęli z ulgą.

LUTY USA

Cierpliwy Leo

41-letni Leonardo DiCaprio już pięciokrotnie przybywał na oscarową galę w roli faworyta, ale za każdym razem kończyło się na nominacji. Bolesne rozczarowanie spotykało go tak często, że stał się już obiektem internetowych żartów. Ale w minionym roku śmiechy się skończyły, bo wreszcie otrzymał nagrodę dla najlepszego aktora (za „Zjawę”).

STYCZEŃ TURCJA

A tak niewiele brakowało

Te ruiny w zamieszkanym przez Kurdów mieście Silopi na terytorium Turcji są symbolem fiaska kurdyjsko-tureckiego procesu pokojowego, który był już o włos od pozytywnego zakończenia. Przelana krew, wojna w sąsiedniej Syrii, rosnące siły wspieranych przez Amerykanów bojowników kurdyjskich, obawa Ankarę przed rodzącą się na gruzach Syrii i północnego Iraku kurdyjską państwowością – wszystko to sprawiło, że wysiłki dyplomatów spęły na niczym. Cóż z tego, że na jednym odcinku frontu armia turecka walczy z Państwem Islamskim obok peszmergów, jeśli na innym ostrzeliwuje pozycje kurdyjskich bojowników? Możliwe są teraz wszystkie scenariusze.

LUTY GRECJA

Rok uchodźców

Tysiące kamizelek ratunkowych i szczątki łodzi porzucone na wyspie Lesbos. W 2016 r. w Unii Europejskiej pojawiło się 350 tys. migrantów, czyli zdecydowanie mniej niż w roku 2015 (około miliona), ale odnotowano więcej ofiar – w Morzu Śródziemnym utonęło prawie pięć tysięcy osób. Fala uchodźców wprawdzie osłabła, ale nastroje antyimigracyjne wzmocniły się po sylwestrowych napaściach na kobiety w Niemczech i atakach terrorystycznych. Temat zdominował nagłówki. Unia podpisała kontrowersyjną umowę z Turcją o odsyłaniu migrantów, zlikwidowano obozy w Idomeni (Grecja) i Calais (Francja), a na igrzyskach olimpijskich po raz pierwszy wystąpiła drużyna uchodźców.

MARZEC BELGIA

Cios w stolicę Unii

Mieszkańcy Brukseli zbrali się 24 marca przed budynkiem giełdy, żeby oddać hołd ofiarom ataku terrorystycznego. Dwa dni wcześniej zamachowcy z Państwa Islamskiego odpalili trzy ładunki wybuchowe na lotnisku Zaventem i stacji metra Maalbeek, zabijając 32 osoby i raniąc 300. Policja belgijska, mocno krytykowana za to, że nie udaremniła zamachów, całkowicie zmieniła priorytety. Jak powiedział w grudniu szef policji Eric Jacobs, antyterroryzmem zajmuje się około 45 procent jego funkcjonariuszy, sprawdzane są wszystkie donosy. Cieszą się z tego pospoliccy przestępcy, udało się jednak schwytać trzech niedoszłych zamachowców i zapobiec sześciu atakom.

MARZEC SYRIA

Zrujnowane ruiny

Fotograf trzyma zdjęcie wykonane w marcu 2014 r., przedstawiające pozostałości starożytnej świątyni Bela w Palmirze, które można porównać ze stanem obecnym po zniszczeniach dokonanych przez fanatyków z Państwa Islamskiego. W marcu armia syryjska, wspierana przez Rosjan, odbiła miasto zwane „Wenecją Pustyni” z rąk dżihadystów, którzy metodycznie wysadzali w powietrze bezcenne zabytki. Nowe władze zapowiadały, że przeprowadzą rekonstrukcję unicestwionych obiektów, ale nie zdążyły. W grudniu Palmira znów znalazła się pod kontrolą PI.

KWIECIEŃ WIELKA BRYTANIA

Rekordowa królowa

Rok nie zaczął się najlepiej, więc gdy przyszło do świętowania, poddani królowej Elżbiety II oraz fani brytyjskiej monarchii na całym świecie wykazali zdwojony entuzjazm. Okazja nie była jaka, gdyż Elżbieta obchodziła 90 urodziny oraz 63 rocznicę koronacji i jest najdłużej panującym spośród żyjących obecnie władców. Nawiasem mówiąc, książę Karol jest najdłużej oczekującym na swoją kolej następcą tronu. Brytyjska prasa spekuluje, że 68-letni syn Elżbiety II może się zrzec korony, która przypadłaby następnemu w linii sukcesji księciu Williamowi.

MAJ KUBA

Ciepłej, ciepłej, gorąco!

Ocieplenie na linii Hawana – Waszyngton trwa już od kilku lat, więc kiedy w marcu wyspę odwiedził z trzydniową wizytą ówczesny prezydent Stanów Zjednoczonych Barack Obama, turyści i celebryci potraktowali to jak sygnał do szturm. Jedną z pierwszych osobistości, które pojawiły się na wyspie, była brazylijska supermodelka Gisele Bündchen, która uświetniła pokaz mody zorganizowany w Hawanie przez Karla Lagerfelda. Kubańscy jadą jednak w drugą stronę. Od jesieni 2015 do połowy 2016 r. do USA przybyło ich nielegalnie 50 tys.

CZERWIEC WIELKA BRYTANIA

Taki kaprys

Od razu po ogłoszeniu wyników brytyjskiego referendum, w którym obywatele zagłosowali za wyjściem z Unii Europejskiej, rozpoczęło się szukanie zwycięzcy. Teoretycznie triumfator powinien być przewodniczący eurosceptycznej, maleńkiej partii UKIP Nigel Farage, który od lat lobbował za Brexitem, ale gdy ogłoszono rezultaty, porzucił swoje ugrupowanie niczym gorący kartofel i wrócił do brylowania w europarlamencie.

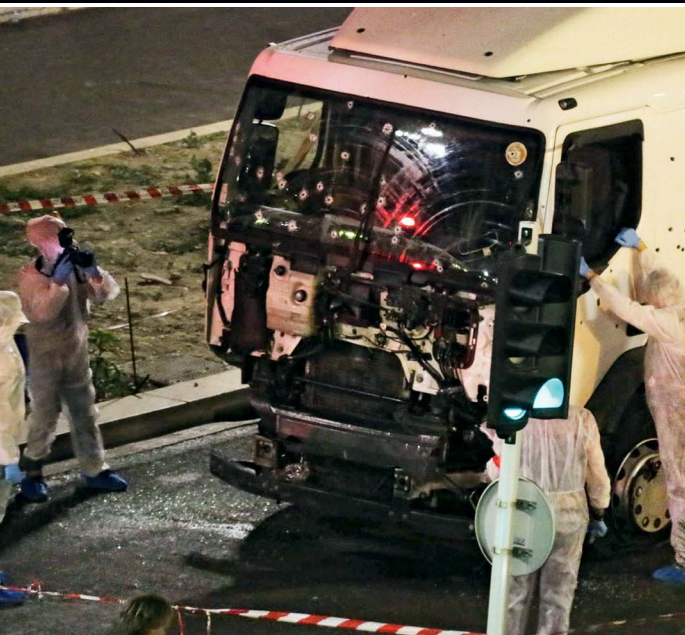
CZERWIEC SYRIA

Odwrót PI

Mieszkanca miasta Manbidż w północnej Syrii, wyzwolonego spod kontroli Państwa Islamskiego, z radością zdejmuję nikab, który musiała nosić, gdy rządili islamisci. PI jest atakowane ze wszystkich stron, a eksperci już zaczęli się zastanawiać, co wydarzy się po jego upadku. Niewykluczone, że dojdzie do renesansu Al-Kaidy.

LIPIEC FRANCJA

Trzeci zamach

Funkcjonariusze badają białą ciężarówkę, którą terrorysta skierował w tłum ludzi świętujących 14 lipca (święto narodowe Francji) w Nicei. Zanim został zastrzelony, przez prawie dwa kilometry pędził nadmorskim bulwarem, zabijając kilkadziesiąt osób i raniąc setki. Był to trzeci krwawy atak terrorystyczny we Francji w ciągu dwóch lat.

LIPIEC TURCJA

Nieudany pucz

Sympatycy prezydenta Turcji Recepta Tayyipa Erdoğan'a wymachują flagami na placu Taksim w Stambule po nieudanej próbie odsunięcia go od władzy, do której doszło 15 lipca. W kolejnych dniach w Turcji nastąpiła fala masowych aresztowań, głównie w siłach zbrojnych i policji. Potem przyszła kolej na funkcjonariuszy administracji publicznej, nauczycieli i dziennikarzy. Świat z niepokojem przyglądał się autorytarnym zapędom prezydenta, który wciąż cieszy się jednak dużym poparciem społecznym.

LIPIEC FRANCJA

Udany debiut

Pomocnik piłkarskiej reprezentacji Polski Krzysztof Mączyński walczył o piłkę z Renatem Sanchesem w ćwierćfinale Euro 2016 we Francji. Polacy przegrali ten mecz dopiero w rzutach karnych, a Portugalczycy ostatecznie triumfowali w całej imprezie, pokonując w finale Francuzów (1:0). W Euro 2016 po raz pierwszy uczestniczyły aż 24 zespoły. Był to turniej sensacji – największą z nich sprawiła reprezentacja małej Islandii, która – podobnie jak Polska – awansowała do ćwierćfinału.

SIERPIEŃ BRAZYLIA

Chińska lokomotywa

Chińskie kolarki startują w sprincie drużynowym podczas letnich igrzysk olimpijskich w Rio de Janeiro. Reprezentanci Państwa Środka zdobyli na nich aż 70 medali, plasując się na trzecim miejscu w klasyfikacji końcowej. Dla porównania cała polska reprezentacja przywiozła 11 krążków. Cieniem na olimpiadzie w Rio położył się skandal dopingowy z udziałem rosyjskich lekkoatletów, którzy zostali ostatecznie wykluczeni z igrzysk.

PAŹDZIERNIK SYRIA

Bitwa o Aleppo

Bojownicy z Wolnej Armii Syrii podczas potyczki z siłami Państwa Islamskiego w okolicach wioski Jahmul na północ od Aleppo. Główne syryjskie ugrupowanie opozycyjne miesiącami toczyło boje wokół Aleppo, odpierając ataki zarówno islamistów, jak i armii rządowej. W grudniu miasto zostało odbite przez wojska prezydenta Baszara al-Asada, wspierane z powietrza przez rosyjskie lotnictwo.

WRZESIEŃ BRAZYLIA

Wulkan emocji

Po zakończeniu zmagania pełnosprawnych atletów do Rio de Janeiro zjechali paraolimpijczycy. Reprezentantka Kanady tonie w objęciach trenera po zakończonym pojedynku z Chinami. Zmagania niepełnosprawnych zawodników i zawodniczek nie przyciągnęły wprawdzie aż tylu widzów co poprzednie igrzyska paraolimpijskie w Londynie, ale emocji na parkietach i bieżniach nie brakowało.

WRZESIEŃ BRAZYLIA

Usunięta

Była prezydent Brazylii Dilma Rousseff pozdrawia sympatyków w bazie lotniczej Canoas, skąd za chwilę odleci do rodzinnego Porto Alegre. Wcześniej senatorowie zagłosowali za usunięciem jej z urzędu w związku z nielegalnymi manipulacjami przy budżecie państwa. Rousseff nazwała impeachment „parlamentarnym zamachem stanu”. Nowym prezydentem został jej dotychczasowy zastępca Michel Temer, który dokończy kadencję upływającą 1 stycznia 2019 roku.

LISTOPAD USA

Kobieta jeszcze
nie teraz...

Hillary Clinton, kandydatka Partii Demokratycznej na prezydenta USA, przyznaje się oficjalnie do porażki w rywalizacji z republikańskim rywalem Donaldem Trumpem. Hillary przegrała wyścig do Białego Domu, mimo że otrzymała ostatecznie więcej głosów niż Trump. Ten jednak zapewnił sobie poparcie w kluczowych, wahających się stanach, m.in. w Ohio, Karolinie Północnej i Pensylwanii.

GRUDZIEŃ KUBA

Ostatnie
pożegnanie

Santa Clara na Kubie. Uczniowie szkół średnich czekają na przejazd urny zawierającej szczątki kubańskiego przywódcy Fidela Castro, który zmarł 25 listopada w wieku 90 lat. Podczas gdy na wyspie większość mieszkańców opłakiwała zmarłego lidera, w Miami, gdzie mieszka najlichniesza społeczność Kubańczyków, którzy uciekli z ojczyzny, strzelały korki od szampana. Dla jednych Fidel był ojcem narodu, który zwrócił Kubańczykom godność, dla innych do końca pozostał komunistycznym satrapą niewahającym się sięgać po represje, byle utrzymać się u władzy.

GRUDZIEŃ TURCJA

Samotny wilk

Mężczyzna na zdjęciu przed chwilą zastrzelił rosyjskiego ambasadora w Turcji Andrieja Karłowa (leży obok). Dyplomata przemawiał podczas otwarcia wystawy fotografii w galerii sztuki nowoczesnej w Ankarze. 22-letni zamachowiec, funkcjonariusz tureckich sił bezpieczeństwa, został zastrzelony na miejscu. Przed śmiercią zdołał jeszcze wykrzyknąć „Allahu akbar!”. Mimo zabójstwa ambasadora Turcja i Rosja porozumiały się w sprawie rozejmu w Syrii.

Okopy i bastiony

- Od roku krajem rządzą narodowi konserwatyści – sięją niechęć do Brukseli i prawie całkowicie podporządkowali sobie aparat państwa.

Der Spiegel

Konserwatywny szef PiS uchodzi za inteligentnego i wykształconego – przede wszystkim jednak antagonizuje ludzi. Nie roztacza wprawdzie aury Las Vegas jak Donald Trump, nie ma retorycznych zdolności Holendra Geerta Wildersa ani swojskości brytyjskiego pubowego polityka Nigela Farage’a; niemniej sukces Kaczyńskiego umożliwiły bardzo podobne nastroje.

Obiecuje on zmęczonemu społeczeństwu – co jest typowe dla układu współczesnych prawicowego populizmu – ochronę przed globalizacją i zemstę na aroganc-

kich elitach. W ten sposób jego partia osiągnęła przed rokiem zwycięstwo, zdobywając bezwzględną większość w parlamencie i utrzymuje w sondażach dużą przewagę nad opozycją.

Publiczne stacje telewizyjne i radiowe oraz liczne zależne od państwa przedsiębiorstwa zostały ściśle podporządkowane polityce rządu. Muzea, teatry, producenci filmowi mają w przyszłości otrzymywać subwencje tylko pod warunkiem, że będą poruszać „narodowe treści”. PiS zaatakował również Trybunał Konstytucyjny i praktycznie go wyeliminował.

▲ **MARSZ POPARCIA** dla PiS. Wyborcy partii pragną zachodnich standardów życia i dotacji, a jednocześnie wyniesienia na piedestał narodowych symboli i zabezpieczenia przed globalizacją.

Zagranicznych inwestorów traktuje się z nieufnością, mają zostać wprowadzone nadzwyczajne podatki dla branż zdominowanych przez obce firmy, takich jak banki czy supermarkety. Komisja Europejska wdrożyła postępowanie przeciwko rządowi, które zostało z kolei gniewnie napiętnowane jako zewnętrzna ingerencja. Atmosfera pomiędzy Warszawą a Brukselą, Paryżem i Berlinem od dawna nie była tak zła.

Kaczyński chętnie podkreśla, że chodzi mu „kontrewolucję kulturalną”. Jego zdaniem Unia podkopuje cenne polskie tradycje i kulturę. „Liberałowie” szkodzą świętej ojczyźnie. A do tego jeszcze te wszystkie nieprzyjemne typy, które zdominowały pejzaż wielkich miast, czyli – według interpretacji PiS – sami wegetarianie, rowerzyści i beneficjenci globalizacji. Osobnicy, którzy – gdyby im na to pozwolić – wprowadziliby małżeństwo dla gejów i ściągnęli do kraju tłumy muzułmańskich uchodźców.

Kaczyński umiejętnie podsycił tego rodzaju stereotypy i zgromadził w ten sposób heterogeniczny ruch oburzenia. Co jednak rzeczywistość napędza jego i kierowanych przezeń ludzi PiS? I jak to się mogło stać akurat w Polsce, która była wzorowym uczniem Europy i chyba jak żaden inny kraj zyskała na globalizacji i członkostwie w UE?

Aby Unia była nasza

W ciągu samych tylko minionych dziesięciu lat gospodarka wzrosła o prawie 27 procent, w znacznej mierze dzięki mniej więcej 60 miliardom euro pomocy strukturalnej z Brukseli od czasu przystąpienia do UE w 2004 roku. Jednak te błogosławieństwa spłynęły po wielu ludziach prawie bez śladu, gdyż prawie co ósmy Polak w wieku produkcyjnym nadal zarabia tylko około 1300 złotych miesięcznie, czyli 290 euro. I tak z biegiem lat sfrustrowana mniejszość przeobraziła się w gniewną większość.

Jednak sukces PiS – mówią badacze i socjolodzy – zrodził się w środkowych warstwach społeczeństwa. Owszem, partia rządząca może liczyć na głosy osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, choćby ze zubożałych regionów przemysłowych; jednak to nie oni rozstrzygnęli o zdobyciu większości. Do władzy wyniosła Kaczyńskiego warstwa średnia – pracownicy umysłowi, właściciele sklepów, rzemieślnicy, zwłaszcza w ośrodkach odsuniętych od metropolii.

Kto chce zrozumieć fenomen PiS, musi pojechać na prowincję, na przykład do Nowego Sącza, gdzie w wyborach w 2015 roku PiS uzyskał swój najlepszy rezultat – 60,5 procent.

Nowy Sącz, 82 tysiące mieszkańców, leży w świecie, który jest samowystarczalny; to model nowej Polski Jarosława Kaczyńskiego. Trawniki są tam równo przycięte, elewacje kamienic przy deptaku świeżo odmalowane.

Nowemu Sączowi łatwo jest być schłodnym i sympatycznym, bo miasto jest bogate. Chyba nigdzie indziej w kraju nie żyje tak wielu

milionerów w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. To historie o karierach pomywaczy – większość tych milionerów zaczynała w garażach, a teraz kieruje wielkimi firmami. Jak Ryszard Florek, który założył największe przedsiębiorstwo produkujące telewizory w Europie. Czy Marian i Józef Koralowie, których firma produkuje lody. Bezrobocie wynosi w Nowym Sączu sześć procent, wzrost gospodarczy jest stabilny, a Patryka Wichra rozpiesza radość.

Wicher wykłada marketing na uczelni w Nowym Sączu, jest członkiem rady miejskiej, a poza tym człowiekiem PiS od samego początku. Oprawdając po neobarokowym ratuszu, okazuje zadowolenie z nowego kursu w Warszawie.

Sukces Prawa i Sprawiedliwości zrodził się w środkowych warstwach społeczeństwa

Wicher uważa, że UE musi się trzymać z daleka od polskiej polityki – to również linia PiS. Bruksela musi utracić niektóre prawa, a kompetencje narodowe powinny być rozszerzone. Polska nie chce być bardziej europejska; raczej odwrotnie, to Europa ma być bardziej polska.

Ludzie Kaczyńskiego nie chcą też dotrzymać obietnicy poprzedniego rządu o przyjęciu przynajmniej kilku tysięcy uchodźców. – Chcemy pomagać migrantom – mówi Wicher – tylko najlepiej nie w Polsce. Pomoc musi zmierzać do ustabilizowania krajów pochodzenia. Uchodźcy powinni dostać zakwaterowanie w ośrodkach przejściowych w krajach, które są im bliższe językowo i kulturowo.

Potem podaje zaś inne współrzędne swego obrazu świata: UE nie może wszystkiego ściągać na siebie. A Polacy muszą przestać „czołgać się na kolanach” – tak brzmiało jedno z haseł wyborczych partii Kaczyńskiego.

Nowy Sącz to model przejrzystego, małego świata, którego pragnie wielu Polaków: narodowego, polskiego i zabezpieczonego przed wymaganiami globalizacji, ale poza tym zachodniego i wysoko dotowanego przez UE.

PiS obiecał swoim wyborcom coś w rodzaju społeczno-politycznego filtra. Chce ocalić Polskę jako wyidealizowany świat. Zarazem jednak wszyscy Polacy mogą jeździć za granicę, a dotacje będą oczywiście płynąć dalej.

Wicher przystąpił do PiS, bo podziwiał jego założycieli – braci Lecha i Jarosława Kaczyńskich. Kaczyńscy brali udział w Solidarności, ale tylko w roli outsiderów – byli zbyt radykalni, wciąż gniewnie domagając się ostrego rozliczenia z komunistami.

Ich tematem pozostała walka z dawnymi układami, ale również osobiste wycofanie. Kaczyńscy od początku stylizowali się na tych, których zepchnięto na bok, na bojowników o prawa zwykłych pobożnych ludzi – i atakowali intelektualistów w wielkich miastach, którzy jakoby poświęcili polskie wartości, żeby przypodobać się Zachodowi.

Smoleńska kanonizacja

Wicher prowadzi teraz do sali posiedzeń ratusza. Z przodu umieszczono popiersie Lecha Kaczyńskiego – nieżyjący brat bliźniak regenta jest czczony przez wielu Polaków niczym święty. W 2010 roku ówczesny prezydent zginął w katastrofie samolotu pod Smoleńskiem. Był w drodze na uroczystości w Katyniu. W tamtejszych lasach i w czterech innych miejscach tajna policja Stalina zastrzeliła w 1940 roku około 22 tysięcy Polaków.

Dwie komisje doszły wprawdzie do wniosku, że samolot Kaczyńskiego zbliżając się do Smoleńska we mgle, zahaczył o wierzchołki drzew i dlatego się rozbił. Zawiodła rosyjska wieża kontrolna i polska załoga. Jest jednak wielu Polaków, którzy wierzą w rosyjski spisek. Po wszystkich wojnach z przeszłości i wszystkich okresach pod rosyjskim lub sowieckim knutem nieufność wobec